

gógiai szempontból is felhívnam a figyelmet: témája: a tudat és a figyelem (a tudat tartalmi zavarai, illetve a passzív és aktív figyelem, valamint a féldoldali figyelemzavarok). Az utolsó fejezetben a féltekei lateralizációval foglalkozik a szerző.

A könyv második fő részében, amelyik a részletes rész elnevezést viseli, elsősorban orvosoknak írt tanulmányokat találunk. Így a neurológiai betegek vizsgálata és kóriszméze, az epilepszia, az extrapiramidális rendszer megbetegedései, az agydaganatok, a degeneratív megbetegedések, a koponya és az agy sérülései, az agyi érbetegségek, az idegrendszer gyulladásos megbetegedései, a sclerosis multiplex. Úgy gondolom, hogy a két utolsó fejezet ismét szélesebb körű érdeklődésre tarthat számot: a fejfájások (a migrén, a nem migrénes fejfájások, pszichogén fejfájások), valamint a pszichogén eredetű neurológiai tünetek (a klasszikus hisztéria).

A könyv szerkezeti felépítése és stílusa egyaránt tükrözi azt, hogy a szerző mögött 30 év oktatói tapasztalata áll. A legnehezebbnek tűnő kérdések is nagyon érthetően vannak megfogalmazva. Igaz, nem szakembereknek gyakran kell kézbe venni az idegen szavak és az orvosi szakkifejezések szótárát, de a lassabb olvasást kárpótolja a szerzett ismeretek hasznossága.

A könyv tartalmához méltó külső formája is. Sok és szép ábra segíti a szöveg megértését. Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.

DR. BEREZKI SÁNDOR

V. P. Zsukov.

SKOLNIJ FRAZEOLÓGICSESZKIJ SZLOVAR RUSSZKOVO JAZIKA

(Izd-vo „Proszvescsenyije”, M., 1980)

13 évvel Az orosz nyelv frazeológiai szótára után jelent meg a Szovjetunióban Vlasz Platonovics Zsukov összeállításában az a hézagpótló munka, amely nélkül színvonalas és igényes iskolai frazeológia-oktatás aligha képzelhető el – Az orosz nyelv iskolai frazeológiai szótára.

V. P. Zsukov neve nem ismeretlen azok előtt, akik valaha is belelapoztak az orosz frazeológiai szakirodalomba. A Molotkov szerkesztésében megjelent, már említett nagy frazeológiai szótár 4 összeállításának (L. A. Vojnova, V. P. Zsukov, A. I. Molotkov, A. I. Fjodorov) egyike ő; Az orosz közmondások és szólások szótárának összeállítója (M., 1967), valamint számos komoly frazeológiai tanulmány és cikk szerzője.

V. I. Zimin Az orosz nyelv rövid frazeológiai szótára (M., 1968) után bizonyára V. P. Zsukov iskolai frazeológiai szótára ad majd legtöbbet azoknak is, akik elsősorban iskolai

szinten tanulmányozzák az orosz nyelvet és az orosz frazeológiát.

Zsukov szótára a gyakoribb orosz frazeológizmusokat tartalmazza (kb. 1800-at). Ezek közül is elsősorban azok kaptak helyet a könyvben, amelyekkel az orosz iskolás az irodalmi nyelvben, a szépirodalmi művekben, a publicisztikában és a tudományos-népszerűsítő munkákban találkozhat.

Az orosz iskolákban a frazeológiai fordulatokkal való tervszerű foglalkozás az 5. osztályban kezdődik, s a V. V. Vinogradov (1895–1969) nevéhez kapcsolódó orosz frazeológia mint nyelvészeti diszciplína számos jeles kutatót nyert meg magának az elmúlt három és fél évtized alatt (pl. Ny. M. Sanszkij, A. M. Babkin, B. A. Larin, L. I. Rojzenzon és sokan mások).

Zsukov iskolai frazeológiai szótára – minden eddigi lexikográfiai kiadványoktól eltérően – komplex jellemzését adja a köztudott frazeológizmusoknak, ami azt jelenti, hogy sokoldalúan mutatja be azokat: értelmezi a jelentésüket (poliszémia esetén bemutatja az egyes jelentéseket), stilisztikai és egyéb jellemzést is ad hozzájuk (ironikus, humoros; beszélt nyelvi, nem irodalmi; archaikus; pejoratív stb.).

A hazai kétnyelvű szótárak frazeológiai anyaga felszínes és itt-ott elnagyolt lexikográfiai feldolgozásához képest Zsukov szótára lehetővé teszi az olvasó számára, hogy behatóan tanulmányozhassa az adott frazeológizmus nyelvi funkcionálását, amit a 19. és a 20. század irodalmából gyűjtött gazdag példaanyag tesz lehetővé, de gyakran még a 18. századi irodalom illusztráló példái is segítenek ebben, ha az adott frazeológizmus természete és etimológiája ezt igényli (pl. „nye rovjon csasz”, 228. lap; „(i) konci v vodu”, 135. lap).

A lexikai variánsok közlése mellett a szótár adja az egyes frazeológizmusok kapcsolódási lehetőségeit, kontextuális kapcsolódási jellemzőit is, valamint azt, hogy milyen mondatrész funkcióját képesek általában betölteni azokban a tipikus kontextusokban, amelyekben a vizsgált frazeológizmusok szemantikai, szintaktikai és stilisztikai komponensei a kutató számára megragadhatók.

Íme egy példa: „*nyi daty nyi vzjaty*”

1. Beszélt nyelvi. Jelző. Főnevek előtt. „Ugyanolyan, mint valaki v. valami”
2. Határozó. „Pontosan úgy; ugyanúgy” (233. lap).

A szótárhoz írt bevezetőben V. P. Zsukov vázolja, hogy mit ért frazeológián (III. lap), mivel a frazeológia határait illetően többféle értelmezéssel lehet találkozni. Ez az egész szótár tartalmát illetően is kardinális kérdésnek számít. A szállóigék, a szólások és a közmondások – a zsukovi frazeológia-fogalomnak megfelelően – kimaradtak a szótárból; ezek viszont

feldolgozásra kerültek lényegében a már említett Zsukov-munkában („Az orosz szólások és közmondások szótára”, Moszkva, 1967).

Zsukov iskolai frazeológiai szótára értékét növelik azok a magyarázatok, amelyek egyes frazeologizmusok etimológiájával, történetével foglalkoznak (pl. „jablko razdora”, 426.; „nye v szvojej tarelke”, 220–221.; „damoklov mecs”, 101–102. lap).

A szótár értékét az is emeli, hogy a közölt frazeologizmusok egyes komponenseinek a hangsúlyát is közli a szerző, jöllehet a könyv elsődlegesen az orosz anyanyelvűek számára készült. Egy sor frazeologizmus viszont archaikus elemeket is tartalmaz, amelyeknek a hangsúlya korántsem ismert minden orosz számára (pl. „pricsa vo jaziceh”, 304.; „turuzi na koljoszah”, 394. lap).

Zsukov iskolai frazeológiai szótára az orosz iskolák felsőbb osztályaiba járó tanulók számára készült eredetileg, de a munka tudományos igényessége és színvonala arra „predestinálja”, hogy a külföldön orosz tanulók számára is segédkönyvvé váljék – elsősorban a haladók számára. Igényes orosz nyelvtudásról ugyanis a frazeológia ismerete nélkül aligha lehet beszélni.

Nem véletlen, hogy Zsukov munkája lektorai között is jeles zsvjet nyelvészek nevével találkozunk: pl. Ny. M. Sanszkijéval, Sz. G. Iljenkoéval, V. V. Babajcevéval.

DR. HAJZER LAJOS

Dr. Papp János:

ÖKOLÓGIAI REJTVÉNYEK

A tudatformálást, képességfejlesztést és szórakozást szolgálja a Hajdú-Bihar megyei Haza-fias Népfront gondozásában megjelent kiadvány dr. Papp János tollából. Az ökológiai rejtvények az általános iskolák hatodik osztályosainak segít szórakoztató módon elsajátítani a biológiai ismereteket. Mint ahogy dr. Jakus Pál akadémikus a kiadvány előszavában is ajánlja: „A felnőtteknek éppoly élvezetes és hasznos lehet ez a kötet, mint a tanulóknak. A biológiatanároknak és a rajvezetőknek en-

nél is több: vetélkedőket szervező-segítő társ. Használatával az ökológiai szemlélet kialakítását, a tanórák nyitottságát, a különböző képességek fejlesztését és a szabad idő hasznos eltöltését segítheti elő.”

Pedagógiai evidencia, hogy a tanulók a megvilágított, a megértett, az átélt, a feldolgozott ismereteket képesek megjegyezni. A megjegyzett ismeretek pedig akkor válhatnak személyiségformálónak, ha ezt a tanulók minél inkább önálló feladatok megoldásával dolgozhatják fel. A biológiai ismeretek elsajátításának folyamata: a rögzítés (a megjegyzés), a belső struktúra megragadása (a megértés), a belső struktúra átalakítása, az alkalmazás. A belső struktúra átalakítását az egyre inkább önállóan megoldott alkalmazási feladatok sokaságával érhetjük csúvón el. A korszerű biológiaórán a tanulói tevékenység számtalan formája kap szerepet. A tanulók önálló munkája, tevékenysége lehet gyakorlati, csoportos vagy önálló, irányított, reprodukív vagy produktív. A tanulói munka azonban valóságos nevelési tényezővé csak akkor válhat, ha hasznót hajt a közösségnek, ha az eredmény hasznos produktum, ha a munkának van kollektív jellege, ha alkotó a tevékenység, ha a végrehajtás során mód nyílik az öntevékenységre, az önálló munka szervezésére, a munka a tanulók számára érdekes, ha képességeik, ismereteik színvonalának megfelelő, ha kapcsolódik egyéb iskolai tevékenységhez. A témához kapcsolódó didaktikai játékgyűjtemény a fentieket kitűnően segíti.

A tanulók önállóságát folyamatnak tekintjük, amely áthatja az egész személyiséget. Szorosan kapcsolódik az értelemhez, érzelmekhez, akarat-hoz. Az iskolai biológiatanítás során az önállóságot az ismeretszerző tevékenység területén kívánatos elsősorban fejleszteni. Az ökológiai rejtvények fejlesztik a tanulók önálló munkájának megnyilvánulását az órán: a jelenségek önálló elemzését, a kész ismeretek átalakítását, az új ismeretek kiegészítését önálló munkával, a gyűjtőmunkát.

A rejtvények megfejtését a „Búvár” című folyóirat számai folyamatosan közreadják, s ez a tanulók további ismereteinek gyarapítását jelentheti.

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA